

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 31

Заснований в 1996 році

Рівне – 2005

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я В З А К Л А Д А Х О С В І Т И : З Б І Р Н И К Н А У К О В И Х П Р А Ц Ь . Н а у к о в і з а п и с к и Р і в н е н с ь к о г о д е р ж а в н о г о г у м а н і т а р н о г о у н і в е р с и т е т у . В и п у с к 3 1 . – Р і в н е : Р Д Г У , 2 0 0 5 . – 1 0 6 с .

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії дошкільної педагогіки, історії педагогіки, методики навчання і виховання дітей дошкільного віку, їх розвитку в сім'ї і дошкільних закладах.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, вихователів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Хом'як Іван Миколайович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Воробйов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний університет „Рівненський економіко-гуманітарний інститут” ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Левківський Михайло Васильович – доктор педагогічних наук, професор (Житомирський державний педагогічний університет ім. Івана Франка);

Лисенко Неля Василівна – доктор педагогічних наук, професор (Прикарпатський державний педагогічний університет ім. В. Стефаніка);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Малафійк Іван Васильович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Мітюрів Борис Никифорович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів);

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол №2 від 30.09.2005 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 08 — 2.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2005

Діти невпевнено емоційно-ціннісного типу виявляють нестійке ситуативне ставлення до природи без вираженої позитивної спрямованості. Поряд з помірними позитивними показниками емоційними проявами наявні негативні, які стосуються зовні “непривабливих” та “шкідливих”. До “привабливих” рослин і тварин відносять досить обмежене коло об’єктів. Емоційна оцінка здебільшого недиференційована, у її змісті переважають деякі особливості поведінки та зовнішнього вигляду об’єктів. На пропозицію дорослих взаємодіяти з дорослими і тваринами відгукуються неохоче, зосередженість на об’єктах короткочасна. Враження про природу епізодично реалізуються у самостійній діяльності. Непоодинокими у поведінці дошкільників є негативні вчинки стосовно “непривабливих” об’єктів, байдужість до потреб живих істот. Оцінка власної поведінки переважно неадекватна. Маючи уявлення про моральні норми, не усвідомлюють необхідність їх поширення на всіх живих істот. При цілеспрямованому впливі з боку дорослих можуть змінити своє ставлення до природи.

До емоційно-нейтрального типу ставлення до природи ми віднесли дошкільників, що проявляли короткочасні емоційні реакції стосовно деяких об’єктів природи, або були байдужими до всіх об’єктів. Взаємодія з природними об’єктами відбувалася при стимуляції з боку дорослого. Емоційні прояви здебільшого виявлялися як реакція на нове і швидко згасали. Емоційна оцінка недиференційована або відсутня. Уявлення про поведінку в природі поверхові.

Щодо кількісного розподілу типів емоційно-ціннісного ставлення дошкільників до природи найчисельнішим є суперечливо-ціннісний (38%), менш чисельними є непевнено емоційно-ціннісний (27%), емоційно-нейтральний (20%) і найменшим – емоційно-ціннісний тип ставлення до природи (15%). Характерним для всіх виокремлених типів є пізнавальна спрямованість ставлення дошкільників до природи, що відповідає їхнім віковим особливостям та підтверджує наукові висновки фахівців з екологічної психопедагогіки. Кількісний та якісний аналіз емпіричних даних, одержаних на цьому етапі констатуючого дослідження, засвідчує значущість емоційно-ціннісного компонента екологічної культури та потенційну готовність дітей дошкільного віку до його цілеспрямованого формування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дерябо С.Д., Ясвин В.А. Экологическая педагогика и психология. – Ростов на Дону: Феникс, 1996. – 480 с.
2. Кононко О.Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві): Навчальний посібник. – К.: Освіта, 1998. – 255 с.
3. Проскура О.В. Развитие познавательных способностей дошкольника. – К.: Рад. школа, 1985. – 125 с.
4. Приходько Ю.О. Генезис провідних ставлень дитини дошкільного віку як основи її особистісного розвитку: Дис. ... докт. психол. наук. – К., 1997. – 439 с.
5. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии. – М.: Педагогика, 1976. – 416 с.

***Резюме.** В статтє анализируются результаты первого этапа диагностирующего исследования сформированности экологической культуры дошкольников, характеризуются показатели и типы эмоционально-ценностного отношения к природе детей дошкольного возраста.*

***Ключевые слова:** экологическая культура, эмоционально-ценностные отношение к природе, суждения детей о природе, познавательная направленность.*

***Summary.** In present clause results of the first stage of diagnosing research of formation of ecological culture of the preschool child are analyzed, parameters and types emotionally-valuable attitude to the nature of children of preschool age are characterized.*

***The Keywords:** ecological culture, emotional-value attitude to nature, judgments of children about nature, cognitive directivity.*

Одержано редакцією 14.09.2005

УДК: 378.011.31

І.М. ДИЧКІВСЬКА

ІННОВАЦІЙНА ПОЗИЦІЯ ВИКЛАДАЧА У РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ СТУДЕНТА – МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

***Резюме.** В статті визначається сутність і теоретично обґрунтовується структура інноваційної позиції викладача педагогічного вищого навчального закладу. Розкривається вплив інноваційної позиції викладача на розвиток творчої індивідуальності студента-майбутнього педагога.*

***Ключові слова:** професійна позиція, творча індивідуальність, інноваційна позиція викладача, методологічні знання, психолінгвістичні (інтелектуальні) здібності, сенсорний (чуттєвий) досвід, інтенційна уява (свобода духовних мотивів).*

***Постановка проблеми.** Сучасна ситуація розвитку суспільства і системи освіти вимагає підготовки педагога нового типу, здатного працювати в умовах змінного соціуму. Педагогу нині необхідно не лише володіти високим рівнем загальної й професійної культури, психолого-педагогічною компетентністю, але й творчо підходити до розв’язання різноманітних ситуацій, організовувати свою діяльність на творчій основі.*

В зв'язку з вищезначеним, викладачі повинні бути готовими до проектування й трансформації освітнього процесу з урахуванням рівня розвитку особистості студентів – майбутніх педагогів. Аналіз викладачем результатів своєї діяльності і наукове їх обґрунтування при побудові авторської системи діяльності передбачає вирішення проблем зміни засобів, способів взаємодії зі студентами, професійної позиції, визначення продуктивних і не продуктивних технологій навчання.

Викладачам потрібно володіти не лише спеціальними й науковими знаннями, а й реалізовувати, враховувати свої здібності до сприйняття продуктивно-нового, відмови від негативних стереотипів у діяльності, що вимагає змін у структурі професійної позиції, визначення її продуктивності. Серед найбільш ефективних засобів, що використовуються викладачем у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів, ми розглядаємо систему інновацій. При цьому необхідно враховувати, по-перше, що інноваційна діяльність може включати різноманітні форми й методи спільної діяльності зі студентами; і, по-друге, розвиток творчої індивідуальності можливий лише за умови врахування особливостей і здібностей кожного студента, через здійснення індивідуального підходу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми педагогічної інноватики і творчості педагога знаходяться у центрі уваги багатьох дослідників (В.І. Загвязинський, І.А. Зязюн, В. Кан-Калик, Н.В. Кузьміна, Ю. Кулюткін, М.Д. Нікандров, Я.О. Пономарьов, С.О. Сисоєва, В.О. Сластьонін та ін.). Аналіз робіт даних авторів дозволяє зробити висновок щодо результативності педагогічних інновацій, яка визначається одержанням не матеріального, а “духовно-цінного” продукту. Результативність інноваційної діяльності викладача залежить від проектування системи взаємодії зі студентами, прогнозування й оцінювання їх результатів, стратегій і напрямів у вдосконаленні освітньої діяльності [3; 5; 6; 13]. Сприйняття продуктивних інновацій та реалізація їх у освітньому процесі вимагає від викладача розвинутої інноваційної позиції, вивчення її ефективності й спрямованості на результат – відповідну підготовленість студентів.

Метою даної статті є розкриття поняття “інноваційна позиція викладача” та обґрунтування її впливу на розвиток творчої індивідуальності студента-майбутнього педагога.

Виклад основного матеріалу дослідження. Торкнемося коротко характеристики понять “професійна позиція” і “творча індивідуальність”.

Проаналізувавши різні погляди щодо розуміння сутності поняття “позиція” (І.С. Кон, Б.Г. Ананьєв, К.А. Абульханова-Славська, О.О. Бодальов та ін.), вважаємо, що професійну позицію викладача можна визначити як систему певних відношень і професійних цінностей, дій у педагогічній, науково-дослідницькій діяльності. Це виявляється у прагненні викладача досягти продуктивних результатів, заснованих на вивченні й вдосконаленні, насамперед, власної діяльності та творчої активності студентів у володінні педагогічною майстерністю.

Ми вважаємо, що інноваційна позиція викладача виявляється у креативній поведінці, особистісній готовності до перегляду і перебудови системи своєї діяльності з урахуванням змінних вимог до сучасної педагогічної практики; розвитку умінь студентів будувати авторські проекти педагогічної діяльності; єдиного критерію якості освіти.

Сформованість інноваційної позиції викладача характеризується:

- 1) зміною його статусу від спеціаліста-виконавця до професіонала-дослідника;
- 2) розвинутою рефлексією в діяльності;
- 3) спрямованістю на кінцевий результат – педагогічну майстерність майбутніх педагогів.

Означена позиція викладача вищої школи сприяє розвитку у студентів досвіду творчої професійної діяльності, що є передумовою високого рівня продуктивності.

Окреслимо складові змісту інноваційної позиції.

Структуру інноваційної позиції викладача педагогічного вищого навчального закладу ми визначаємо через:

- уявлення продуктивного образу результату професійної інноваційної діяльності;
- стратегії досягнення кінцевого результату в студентах;
- творчу активність викладача у професійній діяльності;
- стимулювання викладачем студентів до інноваційної діяльності;
- дослідження рівня готовності студентів до інноваційної діяльності.

Інноваційна позиція викладача являє собою багатомірну систему його рефлексивних здібностей, спрямованих на управління самоорганізацією студентів. Як духовно-практична основа особистісно-орієнтованого навчання інноваційна позиція викладача є складноорганізованою динамічною структурою, до основних елементів якої можна віднести: методологічні знання, психолінгвістичні (інтелектуальні) здібності, сенсорний (чуттєвий) досвід та інтенційну уяву (свободу духовних мотивів).

Щодо визначення сутності поняття “методологічні знання”, дослідники розглядають його як перевірені практикою результати пізнавальної дійсності, одержані за допомогою наукового методу, як сукупність науково обґрунтованих прийомів дослідження, як систему принципів і вимог поглибленого вивчення й перетворення явищ і процесів (М. Монахов, С. Смірнов та ін.). Оволодіння методологічними знаннями є необхідною запорукою об'єктивного пізнання і перетворення дійсності, засобом досягнення ефективності і високого професіоналізму освітньої діяльності.

Психолінгвістичні здібності відображають уміння викладача технологічно реалізувати рефлексивні правила монологічного, діалогічного і полілогічного спілкування, основними з яких є такі:

- мовленнєві акти людини володіють рефлексивними властивостями (відображають процеси її самоідентифікації, позначають її індивідуальність, виявляють міру мововідповідності її діяльності і поведінки);
- інформація (знання, розуміння, навчання) виконує функцію соціальної “підконтрольності” особистості, несучи в собі форми визначеності оточуючого буття;
- уявлення, поняття, ідеї особистості одночасно містять два аспекти – наміри суб’єкта та його розуміння ситуації дії (думка суб’єкта про себе і уявлення про те, як суб’єкт оцінює себе);
- вміння людини точно, зрозуміло і швидко висловлювати те, що їй потрібно – умова розуміння.

Технологічний зміст сенсорного (чуттєвого) досвіду виявляється у дотриманні викладачем “рефлексивних меж” спілкування, до основних з яких відносять: визнання в об’єкті управління двох типів реакцій: реакцій-“відповідей” (реакцій на певні зовнішні стимули) і “оперантних” – реакцій, що мимовільно виробляються організмом (У. Мак-Кінлі Райан); розуміння того, що значення інформації залежить від контексту монологу, діалогу, полілогу (мова йдеться про силу локутивних та іллокутивних актів в обміні інформацією); усвідомлення того, що рефлексивна самоорганізація має “три поверхи”: дію – переживання – знання про переживання (В. Лефевр); сприйняття прийомів рефлексивного (нерефлексивного) слухання співрозмовника як засобу, що об’єктивує процес навчання.

На особливу увагу в контексті нашої статті заслуговує розгляд такого компонента інноваційної позиції викладача, як інтенційна уява. Означене поняття може розглядатися як ментальний мотив, який спонукає і супроводжує процес самоорганізації дії, наповнюючи суб’єктні відношення моральною відповідальністю. Інтенційна уява педагога виявляється у змісті трьох основних груп рефлексивних правил:

- моральних уподобань поведінки: людина піклується про реалізацію свого особистісного потенціалу; задоволене бажання втрачає значення стимулу; ми переймаємо цінності тих, з ким ближче спілкуємось; дії умілого приносять користь, невмілого – загрозу; покараний не той, кого покарали, а той, хто відчуває себе покараним; поведінка людини, що здається нелогічною іншим, логічна з її точки зору тощо;
- намірів інтелектуальної роботи: ми рідко до кінця розуміємо, чого ми в дійсності хочемо; повторювати чужі слова ще не означає розуміти їх зміст; хто довго роздумує, не завжди знаходить найкраще вирішення; розум втрачає свою чарівність, коли він просякнутий злістю і т. ін.;
- орієнтирів практичних дій: співробітництво є спосіб вплинути на поведінку; приймати рішення необхідно не тоді, коли воно можливе, а тоді, коли воно потрібне; підкорюй не собі, а справі; визначаючи шлях, думай, хто ним піде; якщо приходить час дій – не сумнівайся тощо.

Володіння викладачем інноваційною позицією з розвинутою рефлексією виступає гуманістичним виміром нового стилю педагогічного мислення, критерієм якого є розуміння [11]. Аналіз рефлексивного змісту інноваційного навчання дозволяє виокремити основні його соціально-культурні функції:

- а) переважно як у культурному явищі в ньому відображається єдність двох напрямів – руху “догори” (до узагальнення життєвої практики людей в теоретичному пізнанні, ідеях і образах) і руху “донизу” (до самої цієї практики, до регуляторів повсякденного існування – звичок, стереотипів поведінки);
- б) переважно як у соціальному явищі в ньому досягається синтез двох напрямів: суспільного і духовного служіння особистості, домінування яких визначається гуманітарним інститутом суспільства, створюючи феномен розвитку;
- в) як феномен освітньої практики воно виявляється в якості системоутворюючої умови гуманізації навчання.

Резюмуючи сказане, можна стверджувати, що технологічна реалізація означених функцій є ознакою реальності функціонування освітніх інновацій, системним індикатором яких є культурно-історична, особистісно зорієнтована педагогіка. Ядром інноваційної позиції викладача, а відтак і його професійної культури, виступають рефлексивні здібності. У цьому відношенні актуальним є положення американського психолога У. Джемса про те, що складні і протирічиві проблеми переважно бувають під силу особам рефлексивного типу, які є одними з “найцінніших і найнеобхідніших діячів на користь людства”.

Від того, наскільки розвинена здатність до рефлексії у викладача, певним чином залежить ступінь розвиненості цієї якості і у студентів – майбутніх педагогів.

Проаналізуємо особливості розвитку творчої індивідуальності майбутніх педагогів.

Аналіз філософської, психолого-педагогічної літератури засвідчив: у науці наразі немає однозначного тлумачення поняття “творчість”, що значною мірою визначається не лише глобальністю і складністю проблеми, а й різноплановістю підходів до її дослідження.

Так, раціоналісти (Р. Декарт, Б. Спіноза, Г. Лейбніц та ін.) провідну роль у вирішенні проблеми відводили “інтелектуальному баченню”; інтуїтивісти (А. Бергсон, К. Поппер, З. Фрейд та ін.) розглядали творчий акт як містичну активність; біхевіористи (Е. Торндайк, Дж. Уотсон, Л. Морган та ін.) розглядали відкриття як результат багаточисельних проб і помилок, а асоціацію – як спосіб набуття нових дій; представники гештальт-психології (М. Вертгеймер, В. Келлер, К. Коффка та ін.) вважали, що розв’язання проблеми здійснюється за допомогою осяяння, яке виникає завдяки побудові нового гештальту; роль креативності та інтелекту особистості у вирішенні творчих завдань вияснялась представниками експериментальної і диференційованої психології (В. Вундт, А. Біне, Д. Кеттел та ін.) [4].

Виходячи з історіографічного аналізу означеної проблеми, нам вдалося встановити, що протягом віків учені намагалися позначити і прикладні аспекти творчості. Одним із таких аспектів став пошук педагогічних

умов, які уможливають успішне формування особистості (Й.-Г. Песталоцці, А. Дістервег, М.І. Пирогов, К.М.Вентцель, К.Д. Ушинський, П.П. Блонський, А.С. Макаренко та ін.).

Значний внесок у вирішення проблеми зробили і представники психології особистості (Л.С.Виготський, С.Л. Рубінштейн, Б.Г. Ананьєв та ін.), які дослідили співвідношення понять “індивід”, “особистість”, “суб’єкт”, “індивідуальність”, “творча індивідуальність”. Дослідження цих проблем знайшло своє продовження у рамках гуманістичної психології і педагогіки (Г. Олпорт, А. Маслоу, К. Роджерс, В.О. Сухомлинський, Ш.О. Амонашвілі та ін.), які розглядали людину як унікальну, відкриту, спрямовану в майбутнє систему, яка прагне вільно реалізовувати потенції до творчості, особистісного росту. Підтвердженням означених постулатів є тлумачення мотивації творчої діяльності одним із найяскравіших психологів-гуманістів К. Роджерсом, який відзначав: “Головним мотивом творчості є прагнення людини реалізувати себе, виявити свої можливості. Під цим прагненням я маю на увазі спрямовуюче начало, що виявляється в усіх сферах органічного і людського життя, – прагнення до розвитку, розширення, удосконалення, зрілості, тенденцію до вираження й прояву всіх здібностей організму та Я. Це прагнення може бути глибоко прихованим... однак воно є в кожному індивіді і очікує лише відповідних умов для вивільнення і прояву” [10, с.236].

У сучасних публікаціях поняття “творчість”, “творчі здібності”, “творчий потенціал”, “творче мислення” репрезентовані також широко (В.І. Андреев, Д.Б. Богоявленська, В.О. Моляко, Я.О. Пономарьов, В.А. Семиченко та ін.).

Останнім часом поняття “творчість” набуло більшої конкретності і збагатилось новим змістом.

Великого значення для збагачення даного поняття мав розгляд творчості як специфічної характеристики продуктивності будь-якої діяльності, тобто творчість, “пронизуючи різні види праці”, забезпечує тим самим нову, більш високу її якість.

Сказане повною мірою відноситься і до педагогічної діяльності, яка розглядається більшістю вчених (В.І. Загвязинський, І.А. Зязюн, В.О. Кан-Калик, В.В. Красевський, Н.В. Кузьміна, М.М. Поташнік, В.О. Сластьонін, С.О. Сисоева та ін.) як процес вирішення завдань, специфічною особливістю яких те, що їх розв’язання ніколи не лежить на поверхні. Воно нерідко вимагає напруженої роботи думки, аналізу багатьох чинників, умов і обставин. Крім того, розв’язок не представлений у чітких формулюваннях: він виробляється на основі прогнозу (гіпотези). Розв’язання взаємопов’язаної низки педагогічних завдань важко піддається алгоритмізації, однак навіть якщо алгоритм існує, застосування його різними педагогами, як правило, приводить до різних результатів [2; 6; 7; 12; 13]. Це пояснюється тим, що у пошук рішень педагогічних завдань крім стандартних дій включаються і оригінальні – творчі, обумовлені як індивідуальними особливостями педагогів, так і їх вихованців.

Таким чином, можна стверджувати, що педагогічна діяльність – це творча діяльність, а її адекватним суб’єктом є педагог як творча індивідуальність. Даний постулат обумовлює проблему розвитку творчої індивідуальності як системної якості майбутнього педагога.

В сучасних умовах проблема педагогічної творчості знову актуалізувалася і, насамперед, у зв’язку з необхідністю масового її прояву.

Говорячи про масовість творчості, слід мати на увазі, що “навчити творчості взагалі” неможливо, але можна навчити і необхідно виховати у майбутнього педагога схильність до творчої праці.

Проведений нами аналіз наукових досліджень та констатуючий експеримент (вибірка – 241 вихователь дошкільних закладів освіти Житомирської, Львівської, Рівненської, Тернопільської областей) дозволив встановити, що далеко не кожний педагог є суб’єктом творчої діяльності, здатним виступати посередником між соціальними трансформаціями в суспільстві і необхідністю змін в освітній практиці.

В рамках констатуючого експерименту ми здійснили також спробу вивчення творчого потенціалу студентів педагогічного факультету. Було виявлено, що лише незначна кількість з них (11,6 %) володіють низькою творчою потенцією. Основні ж показники за середнім (53,1 %) і високим (35,3 %) рівнями свідчать про широкі можливості підготовки (у поєднанні із самопідготовкою) в умовах вищого навчального закладу творчих педагогів. Результати дослідження творчого потенціалу майбутніх педагогів дозволяють зробити висновок, що його рівень залежить від:

- 1) уявлень студентів продуктивного образу результату майбутньої професійної діяльності;
- 2) рівня розвитку адекватної самооцінки професійно-значущих умінь для майбутньої діяльності;
- 3) структури продуктивної інноваційної позиції викладачів.

Висновки. Підготовка нового типу педагога пов’язана із сутнісною зміною методології освітнього процесу і створенням ефективного середовища навчання. В якості провідного чинника цих трансформацій слід розглядати особистісне начало, що передбачає нову систему відношень в освіті, коли детермінована соціальними умовами особистість сама виступає визначальною стороною відношень, впливає на формування духовних зв’язків і самовизначається у виборі життєвих смислів і траєкторії освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ананьєв Б.Г. Психология и проблемы человекознания / Под ред. А.А.Бодалева. – М. – Воронеж, 1996. – 384 с.
2. Барбина Е.С. Формирование педагогического мастерства учителя в системе непрерывного образования. – К.: Вища школа, 1997. – 153 с.
3. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
4. Дружинин В.Н. Психология общих способностей. – СПб., 1999. – 368 с.

5. Дубасенюк О. Методи формування професійної умілості майбутніх учителів // Шлях освіти. – 1998. – №3. – С.37-40.
6. Загвязинский В.И. Педагогическое творчество учителя. – М.: Педагогика, 1988. – 167 с.
7. Зязюн І.А., Сагач Г.М. Краса педагогічної дії. – К., 1997. – 302 с.
8. Кан-Калик В.А., Никандров Н.Д. Педагогическое творчество. – М.: Педагогика, 1990. – 142 с.
9. Моляко В.О. Творческая одаренность и воспитание творческой личности. – К.: Рад.школа, 1991. – 178 с.
10. Поташник М.М. Как развивать педагогическое творчество. – М.: Знание, 1992. – 72 с.
11. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека. Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1994. – 480 с.
12. Сенько Ю.В. Гуманитарные основы педагогического образования. – М.: Академия, 2000. – 240 с.
13. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості вчителя. – К., 1996. – 254 с.
14. Слостенин В.А., Подымова Л.С. Педагогика: инновационная деятельность. – М., 1997. – 224 с.

Резюме. В статье определяется сущность и теоретически обосновывается структура инновационной позиции преподавателя педагогического высшего учебного заведения. Раскрывается влияние инновационной позиции преподавателя на развитие творческой индивидуальности студента-будущего педагога.

Ключевые слова: профессиональная позиция, творческая индивидуальность, инновационная позиция преподавателя, методологические знания, психолингвистические (интеллектуальные) способности, сенсорный (чувственный) опыт, интенциональное воображение (свобода духовных мотивов).

Summary. In the article is determined essence and theoretically is substantiated the structure of the innovation position of the teacher of pedagogical institution of higher education. It is uncovered the influence of the innovation position of teacher on the development of the creative individuality of the student of willing educationalist.

Key words: professional position, creative individuality, the innovation position of teacher, methodological knowledge, psycholinguistic (intellectual) capabilities, touch-sensitive (sensual) experience, intentional imagination (the disengagement of spiritual motives).

Одержано редакцією 08.09.2005

УДК: 373.2

Н.М. ГОРОПАХА

СПІВПРАЦЯ ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ТА РОДИНИ У ВИХОВАННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ

Резюме. Стаття присвячена проблемі співпраці дошкільного закладу та сім'ї у розв'язанні завдань екологічного виховання дітей дошкільного віку. Зокрема, йдеться про ставлення батьків до цієї проблеми, розглядаються цікаві форми підвищення екологічної та педагогічної культури батьків, залучення їх до створення в дитячому садку "Екологічної кімнати".

Ключові слова: екологічне виховання, екологічна культура, екологізація предметно-розвиваючого середовища, фронтальні та індивідуальні форми співпраці дошкільного закладу з родинами вихованців.

Постановка проблеми. Завдання дбайливого ставлення до природи означені в Конституції України. Основний закон проголошує: "Кожен зобов'язаний не заподіювати шкоди природі" [6]. Велика увага надається цьому питанню в державних законодавчих актах, які стосуються освіти і, зокрема, дошкільної її ланки. Так, у "Державній національній програмі "Освіта": Україна ХХІ століття" йдеться про те, що необхідно "формувати екологічну культуру людини в гармонії її відносин з природою" [3]. Закон України "Про дошкільну освіту" [4] одним із завдань дошкільної освіти визначив "виховання морально-етичного ставлення до навколишнього світу, явищ живої і неживої природи". А у Концепції дошкільного виховання в Україні зазначено, що "природа рідного краю є основою матеріальної та духовної культури народу... Дитяче чутливе сприймання природи як живого організму, зустріч з її таємницями, прагнення досягнути їх породжує любов до природи, екологічне світобачення" [7].

Дослідники проблеми екологічного виховання дітей дошкільного віку (Н.М. Кот [9], Н.В. Лисенко [11], С.М. Ніколаєва [12], Н.А. Рижова [15], З.П. Плохій [14], Н.Ф. Яришева [16] та інші) особливо наголошують на тому, що у дошкільному дитинстві найважливішими напрямками виховання екологічної культури є розвиток у дітей емоційно-позитивного ставлення до природи, усвідомлення її самоцінності, формування інтересу до спілкування з природою та її пізнання. Це робить особливо актуальною проблему пошуку ефективних засобів та умов вивчення дітьми природи, таких, які забезпечили б раціональне поєднання впливів на інтелект та почуття, вели б до емоційно забарвленого пізнання. Однією з обов'язкових умов екологічного виховання є участь у ньому всіх дорослих, які оточують дитину і, в першу чергу, членів її родини, батьків. Адже лише у родині дитина природно прилучається до життя, зокрема, може поєднати початкові екологічні уявлення, здобуті в дошкільному закладі, з практичним досвідом перетворення та охорони природного довкілля. Як підкреслюється у Коментарі до Базового компоненту дошкільної освіти [8], залучення до виховної роботи з дошкільнятами батьків виступає важливою умовою гуманізації дошкільної освіти, впровадження у практику її особистісно орієнтованої моделі.

ЗМІСТ

<i>Поніманська Т.І.</i> Гуманістичне виховання дітей дошкільного віку як педагогічна взаємодія.....	4
<i>Плохій З.П.</i> Типи емоційно-ціннісного ставлення дошкільників до природи.....	7
<i>Дичківська І.М.</i> Інноваційна позиція викладача у розвитку творчої індивідуальності студента – майбутнього педагога.....	11
<i>Горопаха Н.М.</i> Співпраця дошкільного закладу та родини у вихованні екологічної культури дітей.....	15
<i>Янцур Л.А.</i> Особливості організації та педагогічне супроводження образотворчої діяльності на різних етапах художньо-творчого зростання особистості дитини.....	21
<i>Крайнова Л.В.</i> Інтелектуально-мовленнєвий розвиток дошкільників засобами ознайомлення з елементами природничої історії.....	27
<i>Безлюдна В.І., Корчакова Н.В.</i> Самопрезентаційна складова педагогічної діяльності вихователя дитячого садка.....	31
<i>Маліновська Н.В.</i> Особливості розвитку фонематичного слуху та навичок звукового аналізу слів у дошкільників.....	34
<i>Степанова О.І.</i> Активізація пізнавальної діяльності дошкільників у процесі засвоєння лексики рідної мови.....	37
<i>Белова С.А.</i> Мотивація навчальної діяльності учнів у бременських експериментальних школах початку ХХ ст.....	40
<i>Шевчук А.С.</i> Спецкурси як умова забезпечення професійної спрямованості освіти майбутнього педагога – дошкільника.....	43
<i>Меналюк Г.Ф.</i> Формування доведень у дошкільнят в процесі оволодіння математикою.....	48
<i>Борова В.Є.</i> Вплив чуття мови на розвиток мовлення дошкільника.....	52
<i>Козлюк О.А.</i> Методи і прийоми формування гуманістичної спрямованості спілкування дітей дошкільного віку.....	54
<i>Марчук Г. В.</i> Дорослий як чинник соціалізації дітей дошкільного віку.....	56
<i>Косарева О.І.</i> Особливості емоційного ставлення старших дошкільників до членів своєї сім'ї.....	60
<i>Мірошина Г.Г.</i> Компоненти культури управлінської діяльності керівника сучасного дошкільного навчального закладу.....	64
<i>Попова І.І.</i> До питання психології сприймання дитиною-дошкільником літературного твору в науковій спадщині О.В. Запорожця.....	67
<i>Глінчук Ю.О.</i> Виховання почуття милосердя дітей молодшого шкільного віку в процесі значущої для них діяльності в умовах кардіоревматологічного санаторію.....	69
<i>Врочинська Л.І.</i> Виховання гуманної поведінки у старших дошкільників засобом гри.....	73
<i>Єлманова С.В.</i> Динаміка розвитку допитливості в дошкільному віці.....	77
<i>Ігнатенко Л.П.</i> Художня література як засіб виховання патріотичних почуттів дітей старшого дошкільного віку.....	81
<i>Кравець Л. М.</i> Рівні вивчення рефлексивного компоненту педагогічної діяльності.....	84
<i>Герасимчук Ю.О.</i> Особливості формування професійно-пізнавальних інтересів у студентів – майбутніх вчителів іноземної мови.....	88
<i>Лещенко Г.П.</i> Перспективність у формуванні мовленнєвої компетенції дітей дошкільного віку та учнів початкових класів.....	92
<i>Онищук І.А.</i> Актуальність проблеми художньо-естетичних інтересів дітей старшого дошкільного віку.....	96
<i>Одерій Л.Є.</i> Розвиток художньо-творчих здібностей дошкільників як актуальна проблема сучасної педагогіки.....	99

Наукове видання

ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 31

Заснований у 1996 р.

Редактор збірника *Поніманська Т.І.*
Відповідальний за підготовку збірника до видання *Яциур М.С.*
Технічний редактор *Кравчук В.Ю.*
Комп'ютерна верстка *Лазарчук В.В.*

Здано до набору 26.09.2005 р. Підписано до друку 30.09.2005 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 16,27. Обл. вид. арк. 16,51. Замовлення № 2/1. Наклад 120.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки
і трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ
ОСВІТИ: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного
університету. Випуск 31. — Рівне: РДГУ, 2005. — 106 с.**

ISBN 966 — 7281 — 08 — 2.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії дошкільної педагогіки, історії педагогіки, методики навчання і виховання дітей дошкільного віку, їх розвитку в сім'ї і дошкільних закладах.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, вихователів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20

Віддруковано засобами оперативної поліграфії
ПП Самборський І.О.
33028 м. Рівне, вул. Толстого, 3